

Gevaar

Auteur(s):

Linden, J.ter.

Verschenen in:

ESB, 88e jaargang, nr. 4401, pagina 193, 2 mei 2003

Rubriek:

Van de redactie

Trefwoord(en):

Sars illustreert hoe gevoelig de economie is voor ongekende risico's. De Wereldbank heeft de groeiraming voor Oost-Azië met bijna één procent verlaagd¹. Sommige analisten gaan er vanuit dat de Chinese economie in het tweede kwartaal zal krimpen, terwijl vorig jaar nog formidabele groeipercentages werden verkondigd door de Chinese regering². Sars is bepaald niet het eerste gevaar dat dit nieuwe millennium opdoemt en behoorlijke economische effecten heeft. Het millennium begon er zelfs mee met het millenniumprobleem. Vliegtuigen zouden uit de lucht vallen en de energievoorziening zou haperen. Deze en andere potentiële effecten waren dermate groot, dat er voldoende adequaat op het probleem gereageerd werd. De schade viel achteraf dan ook mee, maar vooraf werd er diep in de buidel getast om dit te voorkomen. Een enkel - veelal lokaal - incident daargelaten, zoals de varkenspest, vond de volgende grote klapper plaats op 11 september 2001. Terrorisme dat zijn gelijke niet kende. De terroristen raakten de economie in het hart: het wereldhandelscentrum van 's werelds grootste handelsnatie. De recente gevaren die in een relatief korte tijd op ons af zijn gekomen, vragen veel van de absorptiecapaciteit van de economie. Ze brengen - eenmaal geopenbaard - schokken met zich mee, zoals vertrouwensschokken, of schokken op de financiële markten. Risico's zijn van alle tijden, maar veel potentiële gevaren zijn juist een product van ons economische systeem, terwijl diezelfde economie - als de gevaren zich voordoen - er veel vatbaarder voor lijkt. Om met die vatbaarheid te beginnen. Veel processen in de economie ontlenen hun bestaansrecht aan efficiëntie, wat zich uit in een toenemende specialisatie en het creëren van schaalvoordelen. Hierdoor zijn productieprocessen en -plaatsen risicogevoeliger geworden. De vogelpest krijgt een kans uit te groeien tot een economisch probleem van formaat, omdat de productie zowel geografisch als qua productiemethode er geconcentreerd genoeg voor is. Niet één bedrijf moet worden geruimd als het virus eenmaal is binnengedrongen, maar alle bedrijven in een hele regio. Terrorisme gedijt alleen als met relatief eenvoudige middelen een maximaal effect kan worden behaald. Waar kan dat beter dan op een dichtbevolkt stukje stad? Hoewel het economisch efficiënt is om zo op een kluitje te zitten, is een dergelijke configuratie ook gevoelig voor allerlei gevaren. De inwoners van Hongkong en Beijing weten daar inmiddels alles van. De drang naar efficiëntie heeft ook geleid tot toenemende internationalisering van de handel, ingegeven door comparatieve voordelen. Hierdoor is de noodzaak en ook de afhankelijkheid van handelsstromen, het kapitaalverkeer en vervoersstromen toegenomen. Lokale schokken planten zich hierdoor razendsnel voort, bijvoorbeeld via de kapitaalmarkten of de media, die vooral vertrouwensschokken teweegbrengen. Ook de netwerken waarlangs het economische verkeer verloopt, is kwetsbaar. De luchtvaart heeft het al sinds 2000 zwaar te verduren, met achtereenvolgens het millenniumprobleem, de aanslag op het wtc en sars. Maar bijvoorbeeld ook het internet is niet altijd bestand tegen gevaar, zoals voor virussen. Onze ordening, gericht op efficiëntie, maakt dat zich eenmaal ontblote gevaren razendsnel kunnen verspreiden en in potentie tot grote internationale schokken kunnen leiden. De vatbaarheid hiervoor zit opgesloten in het economische systeem, waarin de afhankelijkheid van efficiënte en grootschalige productieprocessen, efficiënte manieren van wonen en werken (steden) en netwerken nu eenmaal groot is. Dergelijke afhankelijkheden, en daarmee de gevoeligheid voor risico's, zal waarschijnlijk alleen maar toenemen. In de niet aflatende zoektocht naar efficiëntie wordt bijvoorbeeld veel verwacht van technologische ontwikkeling. Biotechnologie is zo'n belofte die veel nieuwe welvaart kan brengen, en zelfs risico's kan verkleinen, zoals gezondheidsrisico's. Maar het kan ook nieuwe en ongekende risico's genereren. De discussie over de gevolgen van genetische modificatie van gewassen bijvoorbeeld staat nog in de kinderschoenen, terwijl er al lustig op los wordt geproduceerd. Over de mogelijke gevolgen van deze technologie bestaan positieve lezingen, maar milieuorganisaties en consumentenbonden wijzen vooral op de gevaren ervan, zoals de gezondheidsrisico's op lange termijn voor de mens of de ongekende gevolgen van het ingrijpen in het ecosysteem. Als dergelijke gevaren zich daadwerkelijk aandienen, is het nog maar de vraag hoe beheersbaar de schokken zijn die dat teweegbrengt. De 'moderne' risico's lijken niet groter te zijn dan die van vroeger, maar de mogelijke effecten op ons economische systeem wel. Het padafhankelijke groeiproces van onze economie zorgt dat de daaraan verbonden risico's ingesloten worden. Een eenmaal ingeslagen weg kent soms weinig zijpaden. Vooral de ontwikkelingen in de ict illustreren de dominantie van bepaalde technologieën. Maar wat als blijkt dat sommige risico's niet meer te beheersen zijn? Het internet afsluiten als de computervirussen niet meer te bestrijden zijn? Voedselproductie kleinschaliger en minder efficiënt maken, als de ongewenste effecten van biotechnologie om zich heen grijpen? Het handelsverkeer stilleggen als een menselijk virus niet te beheersen is? Het zijn 'oplossingen' die in toenemende mate tot grotere welvaartsverliezen zullen leiden.

---

1 East Asia navigates short-term shocks for a stronger future, persbericht Wereldbank, 24 april 2003.

2 China stelt gedeeltelijk reisverbod voor Peking in, Het Financieele Dagblad, 26 april 2003.